

VARKEN AAN HET FRONT

Onwaarschijnlijke oorlogsmascottes

Een jaar lang waggelde het kolossale varken Tirpitz over het dek van de Britse kruiser Glasgow. Niet als levende voorraad vers vlees, maar als mascotte. Ook andere dieren – geiten, goudvissen, egels – boden troost en hoop aan het oorlogsfront.

Wouter Linmans volgt de Research Master-opleiding Geschiedenis aan de Universiteit van Leiden. Hij doet onderzoek naar de beeldvorming van gewapend conflict, communisme en anarchisme.

Op 16 maart 1915 dook op pagina 7 van het Britse dagblad *The Guardian* een ogenschijnlijk onspectaculair bericht op. Voor de kust van het Chileense eiland Juan Fernandez hadden Britse oorlogsschepen op 14 maart het vuur geopend op de SMS Dresden. Veel weerstand had de lichte Duitse kruiser niet geboden. Binnen enkele minuten dreven de eerste wrakstukken in de Stille Oceaan, wierpen bemanningsleden zich overboord en zag de Duitse bevelvoerder zich genoodzaakt de witte vlag te hijsen. Het schip verging. Van alle opvarenden was er slechts één die tot het laatste moment aan boord was gebleven, die in de berichtgeving nochtans ontbrak: een kolossaal varken. Bemanningsleden van de HMS Glasgow troffen het dier aan

zwemmend tussen de drijvende wrakstukken en besloten het aan boord te nemen. Zij noemden haar Tirpitz, naar de toenmalige opperbevelhebber van de *Kaiserliche Marine*, en beloonden haar moed met een IJzeren Kruis. Alleen zij was immers tot het einde op haar post gebleven en bereid geweest met de Dresden ten onder te gaan. Het *Bunte Bentheimer Schwein* verbleef daarna nog ruim een jaar aan boord van de Glasgow in de rol van mascotte.

TROETELDIEREN

De rol die dieren in tijden van oorlog vervulden, ging verder dan enkel praktische militaire taken zoals het overbrengen van boodschappen, het torsen van zware lasten of het spekken van de proviandkast. Opvallend vaak waren

dieren simpelweg troeteldieren, die niet zelden werden verheven tot mascotte van een legeronderdeel. Zorg kunnen dragen voor een weerloos dier bood troost en hoop te midden van het zinloze sterven aan het front. Dieren gaven de soldaat in de loopgraaf de zeldzame kans het laatste beetje rechtvaardigheid in een anders volkomen uitzichtloze situatie te behouden, schrijft Bibi Dumon Tak in haar geschiedenis van 'boodschappers, bommeldragers en troosthonden'. Zij noemt het voorbeeld van een frontsoldaat in de Eerste Wereldoorlog die zelfs zijn eigen leven op het spel zette voor dat van een geit die nietsvermoedend het niemandsland doorkruiste. Moeten toezien hoe het laatste beetje rechtvaardigheid op weg was naar haar dood, schrijft zij, moet onverdraaglijk zijn geweest.

Fotoarchieven met beelden van soldaten die poseren met 'hun' dier tonen de schaarse momenten waarop de soldaat wist te ontsnappen aan de hel van het oorlogsbedrijf, al was het maar voor even. Een ontroerend voorbeeld is die van een Amerikaanse marinier die tijdens de Korea-oorlog, gezeten achter een stapel zandzakken nabij 'Bunker Hill', met grote zorgzaamheid een

Oorlogstrofee: Tirpitz het varken bij het trainingskamp van de Royal British Navy op Whale Island in de haven van Portsmouth in 1916. Boven: Tirpitz het varken, opgezet. Foto: Imperial War Museum.

jonge katten met een pipet voert. Honden, katten, kippen, egels, zelfs geiten en goudvissen boden de troepen aan het front de mogelijkheid te ontsnappen aan de harde realiteit en gaven de soldaten iets om voor te vechten.

BRUINE BEER

Ongetwijfeld de bekendste dierenmascotte was Wojtek, een Syrische bruine beer die in 1942 als welpje door soldaten werd opgenomen in het Tweede Poolse Legerkorps. Wojtek werd zelfs officieel ingeschreven als soldaat eerste klasse. Volgens de overlevering was het dier verzot op sigaretten en dronk het twee biertjes per dag. Nog voor het einde van de oorlog werd Wojtek vereeuwigd in het officiële embleem van de 22ste Poolse bevoorradingscompagnie. Mascottes zijn bij voorkeur aai-baar en een beetje zwak, merkt Dumon Tak op. Emblemen, wapens of vlaggen zijn voorbe-houden aan roofdieren als tijgers of roofvogels; terug in het kamp wacht de pup of de katten, of de babybeer.

In 1914 maakte een soldaat van het Britse vierde Middlesex Regiment tijdens een clandestien bezoek aan een Belgische boerderij een jong biggetje buit. Terug in de loopgraven werd het dier liefkozend met de hand gevoed en Percy gedoopt. 'As proud as a father with his firstborn, he fondled that little beast, calling it by most absurd terms of endearment that would have caused an elderly spinster's pet poodle to turn bilious with envy,' noteerde korporaal Alfred Vivian in zijn dagboek. Maar in tijden van schaarste was een varken een waardevolle bron van vlees. En dit stond op gespannen voet met de rol van troeteldier of mascotte. 'De strooptocht naar de boerderij was bedoeld om de schaarse voedselvoorraden aan te

vullen,' schreef Vivian, maar op de vraag of Percy weldra geslacht zou worden, antwoordde zijn verzorger: 'Whatcher take me for, a blinkin' cannibal?'¹

VEILING

Het gevaar geslacht te worden heeft Tirpitz, eenmaal in Engelse handen, hoogstwaarschijnlijk niet gelopen. Het dier werd in 1916 na een jaar trouwe dienst aan boord van de HMS Glasgow overgeplaatst naar het trainingskamp van de Royal British Navy, in de haven van Portsmouth. Tirpitz zou het leven van haar verzorgers daar tamelijk lastig hebben gemaakt door het hek van het kippenverblijf te vernielen en zich te goed te doen aan het kippenvoer. De zeug werd teruggegeven aan kapitein John Luce, de voormalige bevelvoerder van de Glasgow en op dat moment commodore van de Royal Navy Air Service Training Establishment in Cranwell, Lincolnshire.

Of het dier daar met open armen werd ontvangen is niet helemaal duidelijk, maar het bericht 'A Dresden Survivor' dat op 5 december 1917 opdook in *The Times* lijkt veelzeggend. 'On the instruction of Commodore Luce,' meldde het bericht, 'the animal will be offered for sale for the benefit of the British Red Cross.' In de dagen voorafgaand aan de veiling was het inmiddels beroemde Duitse varken voor het grote publiek te bezichtigen in de stallen van het Grosvenor Hotel, alwaar de veilinghamer op 11 december 1917 zou vallen. Tirpitz werd voor 400 guineas geveild, zo'n 20.000 Engelse pond naar de standaarden van vandaag. Na enkele omzwervingen kwam het varken in 1919 in het bezit van William Cavendish-Bentinck, de zesde hertog van Portland, die de imposante kop van het dier, toen het eenmaal was overleden, liet prepareren. Cavendish-Bentinck

schonk de kop aan het Imperial War Museum te Londen, waar het sinds 2014 is te bezichtigen als onderdeel van een expositie over de Eerste Wereldoorlog, een opvallend museumstuk tussen de vele landkaarten en het stalen oorlogstuig.

Met een stevige 80 tot 100 kilo had Tirpitz niet bepaald de aai-baarheid van een pup of katten, of de charme van een babybeer. Het dier stond bovendien niet symbool voor de eigen legermacht, maar voor die van de vijand: het was buitgemaakt op een Duits oorlogsschip en werd vernoemd naar de opperbevelhebber van de Duitse marine. De zeug was met haar grove kop geen fraai dier om te zien, ze is zelfs ronduit lelijk te noemen – om die reden moet de bemanning van de Glasgow er plezier in hebben gehad haar naar Tirpitz te dopen. Het dier was in wezen een antimascotte. En juist dat gegeven moet haar, althans bij de bemanning van de HMS Glasgow, tot een geliefde mascotte hebben gemaakt. ■

① Oud werd het dier overigens niet. Percy werd niet veel later gedood door een Duitse granaatscherf.

Marinier Frank Praytor tijdens de Koreaanse oorlog met zijn katten Miss Hap. Fotocollectie Marine Corps Archives, ingekleurd door callmekingsley.

AANBEVOLEN LITERATUUR

B. DUMON TAK, *Oorlogsdieren. Over boodschappers, bommendragers en troosthonden* (Amsterdam 2009).
R. VAN EMDEN, *Tommy's Ark. Soldiers and Their Animals in the Great War* (Londen 2010).